

Aranjuez'in Gözyaşları

Joaquín Rodrigo'nun Konçertosu: Karanlıktan Doğan Bir Şaheser

SEBAHATTİN ÇELEBİ, FRANKFURT

İspanya'nın doğusunda, Valensiya yakınlarındaki küçük Sagunto kasabasında, 1901 yılının 22 Kasım'ında bir çocuk dünyaya gelmişti. Adı Joaquín Rodrigo'ydu. Hayat ona daha üç yaşındayken acımasız bir darbe indirmişti: Bir difteri salgını, küçük Joaquín'in gözlerini sonsuza dek karanlığa gömmüştü. Ailesi çaresizlik içinde doktordan doktora koşarken küçük çocuğun dünyayı algılama biçimi kökten değişmekteydi. Gözleri kapanan Joaquín'in kulakları olağanüstü bir şekilde açılmıştı.

On çocuğun en küçüğü olarak dünyaya gelen Rodrigo, babası Vicente Rodrigo Peirats'ın Valensiya kıyılarındaki topraklarından geçimini sağlayan mütevazı ama kültürlü bir aile içinde büyüdü. Annesi Juana Vidre Ribelles'in evde sık sık mırıldandığı melodiler ve babasının zaman zaman götürdüğü tiyatro temsilleri, küçük Joaquín'in işitmesinin ne denli keskin bir anlam kazandığını zaten ortaya koymaktaydı. Müzik, gözlerini yitirmesinden çok önce onun kalbine yerleşmişti.

Anlatılanlara göre, henüz beş-altı yaşlarındayken evin içindeki her sesi — *kapının gıcırtısını, annesinin mutfaktaki ayak seslerini, sokaktan gelen at arabalarının tekerleklerini* — bir orkestra gibi dinliyormuş. Ailesi onun bu olağandışı yeteneğini fark etmekte gecikmemişti.

Körler okulu ve ilk besteler (1901-1927)

Rodrigo ailesi, küçük Joaquín dört yaşındayken Valensiya'ya taşındı. Burada çocuk, görme engelliler için açılmış bir okula başladı. Sekiz yaşında resmi müzik derslerine girdi; Braille sisteminde notayı, piyano ve keman çalmayı öğrendi. Öğretmenlerinin başında Valensiya Konservatuvarı'nın önde gelen isimleri Francisco Antich ve Eduardo López Chavarri geliyordu.

On altı yaşında armoni ve kompozisyon derslerine başlayan Rodrigo, yirmili yaşlarına geldiğinde yalnızca yetenekli bir müzisyen değil; başlı başına ustalaşmış bir piyanistti. Bunu vurgulamamak, onun hakkında ciddi bir haksızlık olur: Rodrigo bir gitar bestecisi olarak ünlenecekti ama gitarı hiç çalamamıştı. Bütün eserlerini piyano başında, zihninde ve Braille notasıyla yaratmıştı. Gitar için yazarken bile gitarın sesini, sınırlarını ve olanaklarını içgüdüsel olarak kavramış; ama eserini her zaman pianodan çalışarak, bir kopyacıya dikte ederek kâğıda dökmüştü.

Piyano için bir süit, keman ve piyano için

Dos Esbozos ve viyolonsel için *"Siciliana."* 1924'te ise ilk orkestra eseri Juglares, Valensiya'da ve Madrid'de seslendirildi. Rodrigo artık İspanya'nın dikkat çeken genç bestecilerinden biriydi. Ve Paris'e gitme vakti gelmişti.

Paris: Paul Dukas'ın atölyesinde

1927'de Rodrigo, Paris'teki École Normale de Musique'e girdi. Onu oraya götüren, zamanın en saygın bestecilerinden birinin adıydı: Paul Dukas. Sihirbazın Çırağı ile tanınan bu Fransız besteci, Rodrigo'nun yalnızca teknik değil, müziğin ruhunu nasıl yakalayacağını da öğretecekti. Dukas bir keresinde şunu söylemişti: "Bir nota yalnızca nota değildir; ona dokunduğunuzda ne hissettiğinizi bilmeniz gerekir." Rodrigo bu cümleyi hiç unutmamıştı.

Paris o yıllarda gerçekten dünyanın sanat başkentiydi. Picasso tuvallerinde devrim yapıyor, Hemingway ve Fitzgerald kafelerde konyak içiyor, Stravinski ve Ravel yeni seslerin peşinde koşuyordu. Rodrigo bu canlı çevrenin içinde kendi sesini arıyordu. Manuel de Falla ile dostluk kurdu; Falla, İspanyol müziğinin modern sesini bulmak için yıllarını harcamış bir ustaydı. Bu iki adam arasındaki bağ — *İspanya'da doğan, gözleri görmeyen iki besteci* — Rodrigo'nun İspanyalılık bilincini derinden pekiştirdi.

14 Mart 1928'de Paris'te Manuel de Falla'nın Fransız Légion d'Honneur'e kabulü şerefine düzenlenen bir konser yapılmıştı. Falla, genç İspanyol meslektaşlarının eserlerinin de çalınmasını istemişti. Rodrigo o gece piyano başına geçip kendi bestelerini seslendirdi. Salondaki eleştirmenlerden biri şunu yazdı: *"O gece hem müthiş piyano performansını hem de bestelerinin göz kamaştırıcı özgünlüğünü hayranlıkla izledik."* Seyirciler arasında, Ricardo Viñes'in öğrencisi genç bir İstanbul'lu piyanist de vardı. Ama o gece tanışmadılar. Tanışmaları bir yıl daha bekleyecekti.

Victoria: Boğaz'dan Paris'e uzanan bir ömür

1905 yılında İstanbul'da, Dolmabahçe Sarayı'nın hemen yakınındaki bir konakta, Sefarad Yahudisi bir ailenin kızı dünyaya gelmişti. Adını Victoria koydular. Kamhi ailesi, 1492'de İspanya'dan sürülen Yahudilerin torunlarıydı; yüzyıllardır İstanbul'da, Osmanlı'nın kucağında kök salmışlardı. Evde Ladino konuşulurdu. Ladino, İspanyolca'nın Ortaçağ'dan kalan, İstanbul aksanıyla yoğrulmuş haliydi. Türkçe, Fransızca, Almanca ve daha sonra öğreneceği İspanyolca ile birlikte beş dil akıcı biçimde konuşan Victoria, hem müzisyen hem entelektüel olarak yetişmişti.

Dört yaşında piyano derslerine başlayan Victoria Kamhi, genç bir sanatçı olarak önce İstanbul'da, ardından Paris'te eğitimini sürdürdü. Paris'te onu yetiştiren, Rodrigo'nun da yakın çevresinde yer alan İspanyol piyanist Ricardo Viñes'ti. İşte bu ortak çevre, 1929'da ikisini bir araya getirdi. İlk karşılaşmada Rodrigo'nun müziği Victoria'yı büyülemişti; Victoria'nın sesi ve zekâsı ise Rodrigo'yu.

Ama bu aşk kolay değildi. Rodrigo Katolik, Victoria Yahudi'ydi. İki ailenin dini farklılığı başlı başına bir engeldi. Üstelik Victoria bağımsız, kendi kariyerini sürdürmek isteyen